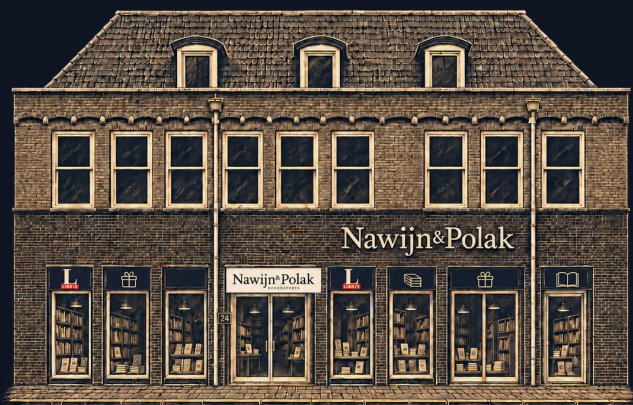

HUISBIOGRAFIE

Marktpllein 24

Het verhaal van één adres in Apeldoorn.

Illustratie naar een foto van de gevel, aangeleverd door de
gever.

6 KAARTLAGEN • 52.2149 N, 5.9641 O

De biografie van een huis

Dit boek gaat over Marktpllein 24, 7311LR Apeldoorn: over het huis, de grond eronder, de straat en Apeldoorn eromheen. Een huis vertelt zelden alles zelf. Wie wil weten waarom het hier staat, kijkt ook naar de burens, de kaart en de krant.

Alles wat je leest komt uit bronnen die voor iedereen openstaan: kranten uit de krantenbank Delpher van de Koninklijke Bibliotheek, kaartbladen van het Kadaster vanaf 1815, de landelijke adres- en gebouwenregisters en archieven, beeldbanken en websites over de plaats. Onder elk hoofdstuk staat waar het vandaan komt, zodat je het zelf kunt nalopen; de volledige lijst staat achterin.

Wat niet vaststaat, heet in de tekst een vermoeden. Wat dit boek niet weet, staat achterin bij elkaar, met waar je verder kunt zoeken.

Twee dingen blijven er bewust buiten. Namen staan er alleen waar iemand ze zelf openbaar maakte – een zaak die adverteert, een bekendmaking van de gemeente. Familieberichten, registers, kinderen en slachtoffers blijven eruit, en over wie er nu woont staat er niets. Een tekening is een illustratie, nooit een reconstructie van wat werkelijk gebeurde.

Van dit boek is één exemplaar gedrukt.

Van veld naar straat

Steeds dezelfde uitsnede, van oud naar nieuw. Het teken in het midden is de plek van dit huis.

1815

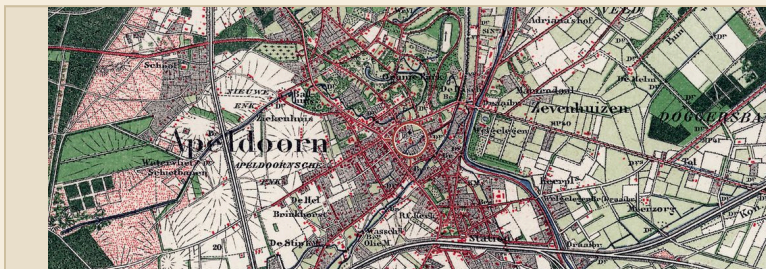
Apeldoorn is een dorp langs de weg; de plek van dit huis ligt tussen de dorpskern en de buurtschap Welgelegen. – Kadaster Topotijdreis, kaartblad 1815 (CC BY 4.0).

1850

De plek ligt nog aan de rand, tussen de Apeldoornsche Enk en Welgelegen; het marktplein bestaat nog niet. – Kadaster Topotijdreis, kaartblad 1850 (CC BY 4.0).

1900

De plek is het hart van een dicht net van straten, met het station en het kanaal in de buurt. – Kadaster Topotijdreis, kaartblad 1900 (CC BY 4.0).

De straat raakt gevuld

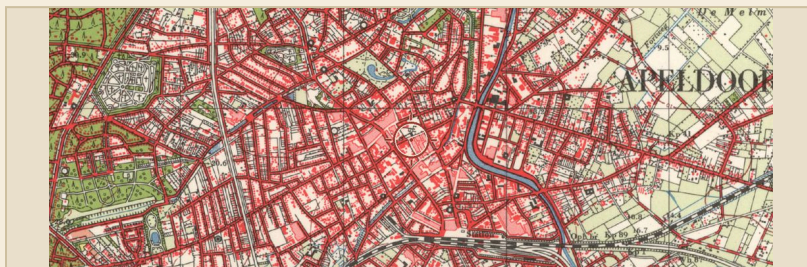
Dezelfde uitsnede, verder in de tijd.

1925

De binnenstad is volgebouwd. — Kadaster Topotijdreis, kaartblad 1925 (CC BY 4.0).

1965

Het centrum is als winkelgebied rood ingekleurd. — Kadaster Topotijdreis, kaartblad 1965 (CC BY 4.0).

1985

De binnenstad na de bank. — Kadaster Topotijdreis, kaartblad 1985 (CC BY 4.0).

Een hoek aan de markt

Wie op het Marktpllein staat, op de hoek met de Marktstraat, staat op grond die pas laat bij het dorp is gaan horen. Apeldoorn hield zijn wekelijkse markt tot 1864 op het Raadhuisplein, aan de voorkant van het raadhuis. Toen die markt bleef groeien, verhuisde hij naar de achterkant van het raadhuis: het terrein dat we nu het Marktpllein noemen. Ook dat werd al snel te klein, en in 1880 kocht de gemeente er grond bij. Het vergrote terrein werd bestraat en bood daarna niet alleen plaats aan de groente- en beestenmarkt, maar ook aan de auto-, stoffen-, bloemen- en antiekmarkten, aan de jaarlijkse kermis, een visafslag en het centrale busstation.

Op de kaartbladen voorin dit boek is dat goed te volgen. Rond 1850 ligt de plek van dit huis nog aan de rand van de bebouwing, tussen de dorpskern en de buurtschap Welgelegen. Rond 1900 is diezelfde plek het middelpunt van een dicht net van rode straatjes geworden. In de aanbesteding van de bank die hier in 1929 ging bouwen, heet het plein nog het „Nieuwe Marktpllein”: zo nieuw voelde het toen nog.

Het huisnummer 24 duikt in de kranten voor het eerst op in de zomer van 1919, en niet voor een bank of een boekwinkel, maar voor schoenen. Vanaf dat moment laat het adres zich bijna een eeuw lang volgen door advertenties, raadsverslagen en bekendmakingen: een schoenwinkel op de hoek, een boerenbank ernaast die steeds groter wordt en uiteindelijk de hoek overneemt, en ten slotte een boekhandel die in de oude bank trekt. Dit boek vertelt die geschiedenis in de volgorde waarin ze gebeurde.

Ruime keuze schoenwerk

Gebr. Kluitenberg, Marktpllein 24. „Ruime keuze Schoenwerk. Solide Reparatie-inrichting.” Met die vier regels stond de schoenwinkel in augustus 1919 in de Apeldoornsche Courant, en daarna vrijwel elke week opnieuw. Het is een advertentie zonder opsmuk: geen prijzen, geen merken, alleen de naam, het adres en de belofte dat je er zowel nieuwe schoenen kon kopen als je oude kon laten maken.

KRANTENKNIPSEL

De advertentie van Gebr. Kluitenberg, Marktpllein 24, in de Apeldoornsche Courant van 30 augustus 1919. – Apeldoornsche courant, 30 augustus 1919 – via Delpher, Koninklijke Bibliotheek.

Het was een winkel én een werkplaats. Achter de etalage met schoenen werd gerepareerd: zolen vernieuwd, hakken gezet, leer gestikt. In de winter van 1922 adverteerden de broers met een ruime keuze vet- en huisschoenen, in januari 1924 met vetschoenen en winterpantoffels. Vetschoenen

waren stevige leren werkschoenen die met vet waterdicht werden gehouden, het schoeisel van boeren en buitenwerkers. Dat past bij een winkel aan een marktplein waar wekelijks vee en groente werden verhandeld.

Drie cent per fiets

In augustus 1936 werd de schoenwinkel even het hoofdkwartier van een klein verzet. Burgemeester en wethouders wilden bij wijze van proef één ondernemer vergunning geven om op het marktterrein fietsenrekken neer te zetten tijdens de maandag- en zaterdagavondmarkt, waar bezoekers hun fiets voor drie cent konden stallen. Twaalf winkeliers rond het plein, die kennelijk zelf fietsen van marktbezoekers stalden, stuurden een bezwaarschrift aan de gemeenteraad. Zij vonden dat de gemeente zo „op een ongewenste wijze” ingreep in het particuliere initiatief. Als correspondentie-adres kozen ze allemaal hetzelfde: „ten huize van Gebr. Kluitenberg, Marktplein 24”.

Het is een klein voorval, maar het laat zien wat het adres toen was: een winkel op een hoek waar iedereen langskwam, met een eigenaar die in de buurt gezag had. Drie jaar eerder stonden de gebroeders Kluitenberg ook al in de krant, in de lange alfabetische lijst van winkeliers die meededen aan de Apeldoornsche Verkoopweken van 1933, een gezamenlijke actie van de plaatselijke middenstand in de crisisjaren.

Bronnen: Apeldoornsche courant, 5 berichten (1919–1924); Nieuwe Apeldoornsche courant, 15 september 1933 en 29 augustus 1936.

ILLUSTRATIE

Tekening: een schoenmakerswerkbank met leest, hamer, els en zoolleer, zoals die achter een schoenwinkel met reparatie-inrichting stond. Illustratie, geen foto. – Illustratie, met AI getekend voor dit boek.

De buurman met de kluis

Terwijl de Kluitenbergs schoenen verkochten, zat er naast hen een bank die klein was begonnen. De Apeldoornsche Coöperatieve Boerenleenbank werd op 22 maart 1909 opgericht bij de notaris, met achttien leden. Een boerenleenbank was een coöperatie: de leden, meestal boeren, legden hun spaargeld bij elkaar en leenden het aan elkaar uit, met het bestuur als waakhond. In het eerste jaar werden er welgeteld twee spaarbankboekjes uitgegeven en geen enkele lening verstrekt. Het eerste „bankgebouw” was een kantoortje van Mariëndaal, en volgens een terugblik uit 1930 vergaderde men „in een kamertje van twee bij twee”.

Vertrouwen was het sleutelwoord. Bestuursleden gingen zelf op huisbezoek om te zien met wie ze te maken hadden en welk onderpand er was, en kwamen dan elke dinsdag bijeen om over leningen te besluiten. Het werkte. Over 1918, het tiende boekjaar, werd al ruim 285.000 gulden aan spaargeld ingelegd. In december 1919 verhuisde de bank van de Stationsstraat 3 naar het Marktpllein 26, direct naast de schoenwinkel. Het kantoor was toen maar een paar uur per dag open: maandag- en woensdagochtend van negen tot elf, dinsdag- en vrijdagavond, en zaterdagmiddag van vier tot zeven.

Eén advertentie zaait verwarring. In maart 1925 riep het bestuur de leden op hun spaarbankboekjes op te halen, onder het adres „Marktpllein 24”. Alle andere berichten, van 1919 tot in de jaren veertig, geven de bank nummer 26 en de schoenwinkel nummer 24. Of het een zetfout was of een tijdelijke ruimte in het hoekpand, valt uit de kranten niet op te maken; achterin dit boek staat het als open vraag.

KRANTENKNIPSEL

De Boerenleenbank adverteert in maart 1925 met „Marktpllein 24“, het nummer van de schoenwinkel. Nieuwe Apeldoornsche Courant, 25 maart 1925. – Nieuwe Apeldoornsche courant, 25 maart 1925 – via Delpher, Koninklijke Bibliotheek.

Een bankgebouw met bovenwoning

In 1929 was de bank het kamertje ontgroeid. Het oude pand op nummer 26 had, zo schreef de krant bij het jubileum van 1934, „geen safe-inrichting, geen kluis, geen enkele goede brandvrije bewaarplaats“, en dat kon voor een bank niet langer. Het bestuur besloot het gebouw te slopen en op dezelfde plek nieuw te bouwen. Op 18 mei 1929 werd het werk aanbevestigd: „het bouwen van een bankgebouw met bovenwoning aan het Nieuwe Marktpllein te Apeldoorn“. Bestek en tekeningen waren voor tien gulden per stel te koop bij de architect, de Apeldoorner J.H. Klosters.

KRANTENKNIPSEL

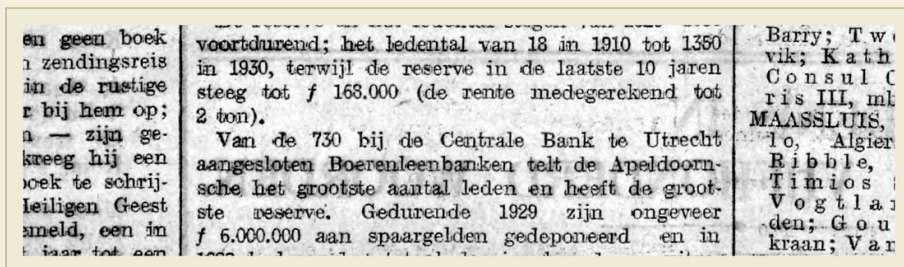
De aanbesteding van het bankgebouw met bovenwoning „aan het Nieuwe Marktpllein”, Nieuwe Apeldoornsche Courant, 10 mei 1929. – Nieuwe Apeldoornsche courant, 10 mei 1929 – via Delpher, Koninklijke Bibliotheek.

Op 1 december 1929 werd het nieuwe gebouw betrokken, nog voor het helemaal klaar was. Een officiële opening met „hooge hoeden en heeren in gekleede jas” wilde het bestuur niet. Het redeneerde dat de bank er door en voor de leden was, en dat dus ook de leden de opening moesten meemaken. Daarom werden er in januari 1930 drie feestavonden gegeven in zaal Tivoli, voor honderden leden met hun vrouwen. De voorzitter prees het gebouw met een boerenvergelijking: het ging ermee „als met een best paard, of je 't van voor of van achteren ziet, 't is altijd in orde”.

Kort daarna mocht de pers binnenkijken, en het verslag van februari 1930 is de beste beschrijving die er van het gebouw bestaat. Een ruime entree, een flinke wachtkamer, lichte kantoren en een smaakvol ingerichte bestuurskamer. Geen loketten: de leden liepen zo naar de kassier toe, want het persoonlijke contact was wat de boeren het liefst hadden. In de wachtkamer hing een eenvoudig elektrisch signaal dat aangaf wanneer de kassier vrij was, handig in de drukke weken van rentebetaling en bijschrijving in de spaarbankboekjes. In het kantoor van de kassier en in de bestuurskamer zat glas in lood uit Deventer, met in elk raam een landbouwtafereel. Aan de

wand hing een groot portret van „Vater Raiffeisen”, de Duitse dorpsburgermeester die in de negentiende eeuw het idee van de boerenleenbank bedacht, en een pentekening van het oude gebouw aan het Marktpllein door de Apeldoornse tekenaar Cor van der Heide.

En dan de kluis. Vanuit het kantoor van de bedienden kwam je bij de kluis, afgesloten met een zware stalen deur van het merk Lips. De safe en de stalen rekken erin kwamen van een brandkastenfabriek in Wenum, vlakbij. Boven de bank was de woning van de kassier, die daarmee letterlijk op het geld sliep. Over de buitenkant schreef de krant dat de architect zijn kracht had gezocht in „eenvoud en strakke lijnen” en de gemeente had verrijkt met een „kloek huis”, een aanwinst voor een Apeldoorn dat maar langzaam loskwam van de krullerige bouwstijl van het einde van de vorige eeuw.

KRANTENKNIPSEL

Het Algemeen Handelsblad van 31 januari 1930: de Apeldoornse Boerenleenbank is de grootste van de 730 aangesloten boerenleenbanken. — Algemeen Handelsblad, 31 januari 1930 — via Delpher, Koninklijke Bibliotheek.

Het Algemeen Handelsblad, een landelijke krant, vond het nieuws waard en kopte: wat coöperatie vermag. Van de 730 boerenleenbanken die bij de centrale bank in Utrecht waren aangesloten, was de Apeldoornse in 1930 de grootste, met 1350 leden. In 1929 alleen al was er zes miljoen gulden aan spaargeld ingelegd. Die kleine bank van achttien boeren was in twintig

ILLUSTRATIE

Tekening naar het krantenverslag van 1930: een bankkantoor zonder loketten, glas in lood met een landbouwtafereel en een zware kluisdeur. Illustratie, geen foto.
– Illustratie, met AI getekend voor dit boek.

jaar een instelling geworden waar, zoals de krant bij het veertigjarig bestaan in 1949 opmerkte, meer dan de helft van de spaarders geen boer was maar „burger”.

Bronnen: Nieuwe Apeldoornsche courant, 8 berichten (1919–1949); Het grote verhaal van Apeldoorn (CODA); Apeldoornsche courant, 15 december 1919 en 3 maart 1923; Algemeen Handelsblad, 31 januari 1930.

Op de bon

Op vrijdag 5 december 1941, anderhalf jaar na het begin van de Duitse bezetting, ging de schoenwinkel op de hoek opnieuw open. De advertentie noemde hem „Schoenhandel (v/h Gebr. Kluitenberg), Marktpluin 24 hoek Marktstraat” en was ondertekend door C. Bezuijen, de nieuwe eigenaar. „U komt toch ook kijken?” In februari 1942 vroeg hij de lezers: „Kent U... dit nieuwe adres al? Probeert U het daar eens!”

KRANTENKNIPSEL

Heropening van de schoenwinkel op de hoek, Nieuwe Apeldoornsche Courant, 3 december 1941. – Nieuwe Apeldoornsche courant, 3 december 1941 – via Delpher, Koninklijke Bibliotheek.

Het werd geen gewone winkeltijd. Leer en schoenen waren in de oorlog schaars en gingen op de bon: je had een distributiebon nodig om nieuwe schoenen te kopen, en ook reparaties werden verdeeld. In januari 1944 stond Bezuijen in de krant met een rooster als van een postkantoor: reparaties afhalen voor de klantnummers 1 tot 50, reparaties brengen op de klantenkaarten met nummers 51 tot 200. Gezinnen met meer dan zes personen mochten op een aangewezen ochtend één paar brengen, met de stamkaart in de hand. Zelfs in februari 1946, na de bevrijding, gold nog:

„Laat Uw schoenen dan ook op den bon repareeren bij den vakman met het goede materiaal.”

Het bureau in de bank

De buurman op nummer 26 kreeg in de oorlog een taak die niets met sparen te maken had. Eind september 1944, direct na de mislukte Slag om Arnhem, moesten de inwoners van Arnhem en Renkum hun stad verlaten. Tienduizenden trokken noordwaarts, velen naar Apeldoorn. De gemeente richtte een bureau in dat de geëvacueerden „hulp en raad” moest geven „op sociaal gebied”, en dat bureau kwam in een lokaal van de Boerenleenbank aan het Marktpllein 26a. De bekendmaking van de burgemeester verscheen op 28 september 1944 in het mededeelingenblad dat toen de krant verving.

KRANTENKNIPSEL

Bekendmaking van de burgemeester: het evacuatiebureau zit in een lokaal van de Boerenleenbank, Marktpllein 26a. Mededeelingenblad, 28 september 1944. –

Mededeelingenblad van de Nieuwe Apeldoornsche courant, 28 september 1944 – via Delpher, Koninklijke Bibliotheek.

Een jaar eerder, op 19 mei 1943, was aan de andere kant van het plein de bovenverdieping van het raadhuis in vlammen opgegaan. Of dat een verzetsdaad was om het bevolkingsregister uit Duitse handen te houden of

een ongeluk, is nooit opgehelderd. Wie in 1944 op de hoek van de Marktstraat stond, keek dus uit op een geblakerd raadhuis, een plein dat gedeeltelijk opvangcentrum was geworden, en een schoenwinkel die op de bon werkte.

In het voorjaar van 1945 werd Apeldoorn bevrijd, en het Marktpllein werd het toneel van de feesten. Op de foto hiernaast, in mei 1945 gemaakt door een fotograaf van persbureau Anefo en bewaard in het Nationaal Archief, staan Apeldoorners rijen dik langs het plein te kijken naar parades van militaire muziekkorpsen. De foto toont het publiek, niet de gevels, maar hij laat zien hoe het plein in dat jaar door de stad werd gebruikt: als de huiskamer van Apeldoorn.

Voor de schoenwinkel volgden nog een paar gewone jaren. In het voorjaar van 1949 waren „weer sterke sandalen met leder- en crêpe rubber zolen” te koop, in januari 1950 steunschoenen voor dames en heren, en de winkel noemde zichzelf nog altijd schoenhandel en reparatie-inrichting. Het zijn de laatste advertenties van de zaak die het boek heeft gevonden. Kort daarna verdween de schoenwinkel van de hoek, en de reden daarvoor stond ernaast.

Bronnen: Nieuwe Apeldoornsche courant, 6 berichten (1941–1950); Mededeelingenblad van de Nieuwe Apeldoornsche courant, 28 september 1944; Mijn Gelderland / Geheugen van Apeldoorn; Nationaal Archief / Anefo, via Wikimedia Commons.

ARCHIEFFOTO

Bevrijdingsfeest op het Marktpllein, mei 1945: Apeldoorners kijken naar parades van militaire muziekkorpsen. Foto Anefo, Nationaal Archief. – Nationaal Archief / Anefo, via Wikimedia Commons (CC0).

De bank neemt de hoek

Bij het veertigjarig bestaan in juni 1949 schreef de krant dat het gebouw van 1929 bij de bouw „voldoende tot in verre toekomst” was geacht, maar „reeds sinds lang te klein” was. De bank had inmiddels 2131 leden. De oplossing lag naast de deur. In 1952 werd het gebouw van Klosters vervangen door een nieuw pand met een statige ingang op de hoek van Marktpllein en Marktstraat: precies de plek van de schoenwinkel. Sindsdien is nummer 24 vermoedelijk het adres van de bank. In 1967 kreeg het gebouw aan de achterkant, in de Marktstraat, een modernistische uitbreiding naar ontwerp van C.M.B. van den Beld.

Over de bouw van 1952 zelf zwijgen de kranten die voor dit boek te raadplegen waren: de Apeldoornse dagbladen zijn na 1950 niet digitaal doorzoekbaar. Wat er wel is, zijn de personeelsadvertenties in de landelijke kranten van daarna, en die vertellen hoe snel de bank groeide. In maart 1969 zocht de „Raiffeisenbank Apeldoorn, spaarbank en alle bankzaken” een chef interne controle; brieven naar de directie, Marktpllein 24. In juli 1971 adverteerden „de Raiffeisenbank en de Boerenleenbank te Apeldoorn” al samen, met 190 medewerkers, veertien kantoren en 190 miljoen gulden aan spaargeld.

Die twee namen vragen om uitleg. In Nederland bestonden naast elkaar twee families van boerenbanken: de Raiffeisenbanken en de Boerenleenbanken. In 1972 fuseerden beide organisaties tot de Rabobank. In Apeldoorn gingen de plaatselijke Raiffeisenbank en Boerenleenbank in dezelfde beweging samen. Een personeelsadvertentie uit maart 1974 legt het zelf uit: Rabobank-Apeldoorn is voortgekomen uit een fusie van de Raiffeisenbank en de Boerenleenbank te Apeldoorn.

Rabobank Apeldoorn is de grootste bank in de Rabo-organisatie met circa 270 medewerk(st)ers, 14 kantoren en een balanstotaal van ruim 340 miljoen gulden.

Zo stond het in september 1974 in NRC Handelsblad, met als adres voor sollicitaties: Marktpllein 24. Een jaar later telde de bank al 280 personeelsleden en een balanstotaal van ongeveer 400 miljoen gulden; het balanstotaal is de optelsom van alles wat een bank bezit en beheert, en zegt dus hoe groot ze is. Wie in de jaren zeventig bij de grootste Rabobank van Nederland wilde werken, schreef dus een brief naar dit hoekpand. Nog in maart 1980 was het postadres van het bankbestuur „p.a. Marktpllein 24, postbus 639”.

Een bank van die omvang paste uiteindelijk niet meer in een hoekpand aan een marktplein. Op 6 december 1982 opende prinses Margriet in Apeldoorn het nieuwe hoofdkantoor van de Rabobank, elders in de stad. Daarmee eindigde de banktijd van dit adres, die in 1919 op nummer 26 was begonnen. In maart 1986 adverteerde een accountantskantoor met zes vestigingen in het land, Keuzenkamp & Co, met een kantoor op Marktpllein 24. Het gebouw was toen al niet meer alleen van één gebruiker, want in datzelfde voorjaar verscheen er een nieuwe naam op het adres.

Bronnen: Nieuwe Apeldoornsche courant, 10 juni 1949; Het grote verhaal van Apeldoorn (CODA); Algemeen Handelsblad, 15 maart 1969; Trouw, 15 maart 1969 en 9 maart 1974; De Volkskrant, 24 juli 1971; NRC Handelsblad, 7 september 1974, 25 oktober 1975 en 29 maart 1980; Nieuwsblad van het Noorden, 7 december 1982; De Telegraaf, 8 maart 1986; Het vrije volk, 13 maart 1986.

Boeken in de bank

De naam Nawijn was in Apeldoorn al lang aan boeken verbonden voordat hij op het Marktpllein verscheen. In juli 1943 adverteerde „Boekhandel T. Nawijn, Hoofdstraat 147” met school- en studieboeken „voor alle inrichtingen van onderwijs”, met de aansporing tijdig te bestellen. In 1960 zat de zaak nog op datzelfde adres. In 1971 heette het „Kantoorboekhandel Nawijn, Hoofdstraat 152”, in 1981 „Boekhandel Nawijn en Zoon” op hetzelfde nummer. Een lezer van Trouw herinnerde zich in 1982 hoe hij „kort na de oorlog” bij boekhandel Nawijn een theologische studie had gekocht, met een rug van linnen en een band van iets goedkopers, want „de grote welvaart moest nog komen”.

In maart 1986 stond de winkel voor het eerst met een nieuwe naam en een nieuw adres in de landelijke kranten: „boekhandel Nawijn en Polak, Marktpllein 24”. De aanleiding was een signeersessie van Marga Minco, op dinsdag 18 maart van drie tot vijf, tijdens de Boekenweek. In mei van dat jaar stond „Boekhandel Nawijn & Polak, Marktpllein 24” in een lange lijst van boekwinkels in een advertentie in Trouw, en in 1990 opnieuw in de Volkskrant. De boekhandel was in de voormalige bank getrokken.

Het adres bleef daarna terugkomen in de literaire agenda's. In maart 1998 kwam Arnon Grunberg langs, in het gezelschap van een Boekenweektournee die ook Geert Mak en Maarten 't Hart door het land voerde. In juni 2000 signeerde sportjournalist Mart Smeets op een dinsdagmiddag zijn nieuwe boek bij „Nawijn & Polak/boekverkopers, Marktpllein 24”.

Zo kreeg het hoekpand zijn derde leven. Waar de boeren van de Boerenleenbank ooit zonder loket naar de kassier liepen, en waar daarna de grootste Rabobank van het land haar sollicitatiebrieven ontving, werden nu boeren verkocht. Volgens de geschiedschrijving van CODA, het Apeldoornse archief en museum, staat het bankgebouw er nog altijd, al is de imposante bankentree op de hoek verdwenen en zit er geen bank meer in.

Bronnen: Nieuwe Apeldoornsche courant, 10 juli 1943; Zutphens dagblad, 11 november 1960; De Volkskrant, 21 augustus 1971 en 14 april 1990; Trouw, 26 maart 1981, 13 april 1982 en 1 mei 1986; Het vrije volk, 13 maart 1986; NRC Handelsblad, 11 maart 1986; Algemeen Dagblad, 5 maart 1998 en 10 juni 2000; Het grote verhaal van Apeldoorn (CODA).

Het gebouw van nu

In het landelijke gebouwenregister staat Marktpllein 24 als één winkelruimte van ruim twaalfhonderd vierkante meter, in de buurt Binnenstad. Het is daarmee veruit het grootste adres in dit stuk van het plein; de buurpanden zijn een fractie zo groot. Het register geeft als bouwjaar 1872. Dat jaartal wringt met de kranten en met de geschiedschrijving van CODA, die het huidige gebouw in 1952 laten ontstaan en in 1967 uitbreiden. Registerbouwjaren van oudere binnenstadspanden zijn vaker een schatting dan een bouwdatum; achterin staat dit als open vraag. De precieze maten en nummers staan in de tabel achterin.

Wat het gebouw nog vertelt, zit vooral in zijn omvang en zijn plaats. Het strekt zich uit over de hoek en langs de Marktstraat, met aan de pleinzijde één grote gebruiker en aan de straatzijde verschillende kleinere. De hoek waar in 1941 de schoenwinkel heropende en waar in 1952 de „statige ingang” van de bank kwam, is nog altijd de hoek waar het plein en de straat elkaar raken. En onder het gebouw ligt de erfenis van de bank die hier bijna zeventig jaar zat: een pand dat gebouwd is om waardevolle dingen veilig te bewaren, en dat nu andere waardevolle dingen bewaart.

Bronnen: Kadaster / PDOK; Het grote verhaal van Apeldoorn (CODA); Nieuwe Apeldoornsche courant, 3 december 1941.

Wat dit boek niet weet

Wie zat er vóór 1919 op deze hoek? De gedigitaliseerde Apeldoornsche Courant noemt het nummer 24 pas vanaf augustus 1919. Het bevolkingsregister en de adresboeken van Apeldoorn bij CODA Archief, en de kadastrale leggers van de gemeente Apeldoorn sectie AA, kunnen laten zien wanneer het hoekpand gebouwd werd en wie er woonde.

Waarom adverteerde de Boerenleenbank in maart 1925 met „Marktpluin 24”, terwijl zij in 1919 naar nummer 26 verhuisde en in 1942, 1944 en 1946 op 26 en 26a te vinden was? Een zetfout is het eenvoudigste antwoord; een tijdelijke ruimte in het hoekpand of een hernummering is ook denkbaar. De adresboeken en de bouwvergunningen bij CODA kunnen dit beslissen.

Hoe zag het gebouw van 1952 eruit, wie ontwierp het en wanneer precies werd de hoek bebouwd? De geschiedschrijving van CODA noemt het jaar en de statige ingang, maar de Apeldoornse kranten van na 1950 zijn niet digitaal doorzoekbaar. Het bouwarchief van de gemeente Apeldoorn (bouwvergunningen Marktpluin 24 en 26, 1950-1953 en 1966-1968) en de beeldbank van CODA zijn de plek om te zoeken; ook het archief van de Rabobank Apeldoorn kan foto's en jaarverslagen bevatten.

Klopt het bouwjaar 1872 uit het gebouwenregister? De kranten en CODA plaatsen het huidige gebouw in 1952 en 1967. Het Kadaster kan uit de leggers van het perceel dat achterin in de tabel staat de bouw- en verbouwingsjaren halen.

Wanneer verliet de schoenwinkel de hoek, en waar ging hij heen? De laatste gevonden advertentie van schoenhandel Bezuijen is van januari 1950. De adresboeken en de bouwvergunningen bij CODA kunnen het vertrek dateren.

Wanneer precies trok de boekhandel in het bankgebouw, en wie gebruikte het pand tussen het vertrek van het hoofdkantoor in december 1982 en het voorjaar van 1986? De eerste gevonden vermelding van de boekhandel op dit adres is van maart 1986; in datzelfde jaar hield ook een accountantskantoor er kantoor. De Apeldoornse huis-aan-huisbladen van 1983-1986 bij CODA kunnen de overgang beschrijven.

Is de kluis van 1929 bewaard, of zijn de kluizen in het gebouw van 1952 nieuw gebouwd? Het verslag van 1930 beschrijft een kluis met een Lips-deur en stalen rekken uit Wenum, maar dat gebouw werd in 1952 vervangen. Bouwtekeningen in het gemeentelijk bouwarchief kunnen laten zien wat er van de oude kelder in de nieuwbouw is opgenomen.

Bronnen: Apeldoornsche courant, 30 augustus 1919 en 15 december 1919; Nieuwe Apeldoornsche courant, 5 berichten (1925-1950); Mededeelingenblad van de Nieuwe Apeldoornsche courant, 28 september 1944; Het grote verhaal van Apeldoorn (CODA); Kadaster / PDOK; Nieuwsblad van het Noorden, 7 december 1982; Het vrije volk, 13 maart 1986; De Telegraaf, 8 maart 1986.

Tijdslijn

-
- 1864** De wekelijkse markt verhuist van het Raadhuisplein naar de achterkant van het raadhuis, het huidige Marktpllein.
Het grote verhaal van Apeldoorn (CODA)
-
- 1880** De gemeente koopt grond bij; het vergrote plein wordt bestraat.
Het grote verhaal van Apeldoorn (CODA)
-
- 1909** Oprichting van de Apeldoornsche Coöperatieve Boerenleenbank met achttien leden.
Nieuwe Apeldoornsche courant, 10 juni 1949
-
- 1919** Gebr. Kluitenberg adverteren met schoenen en reparatie op Marktpllein 24. In december verhuist de Boerenleenbank naar Marktpllein 26.
Apeldoornsche courant, 30 augustus 1919; Apeldoornsche courant, 15 december 1919
-
- 1929** Aanbesteding van een bankgebouw met bovenwoning naar ontwerp van J.H. Klosters; op 1 december betrokken.
Nieuwe Apeldoornsche courant, 10 mei 1929; Nieuwe Apeldoornsche courant, 10 juni 1949
-
- 1930** Feestavonden in Tivoli; de bank is de grootste van 730 boerenleenbanken.
Nieuwe Apeldoornsche courant, 21 januari 1930; Algemeen Handelsblad, 31 januari 1930
-
- 1936** Twaalf winkeliers protesteren vanuit Marktpllein 24 tegen betaalde fietsenrekken op de markt.
Nieuwe Apeldoornsche courant, 29 augustus 1936
-
- 1941** Heropening van de schoenwinkel op de hoek onder C. Bezuijen.
Nieuwe Apeldoornsche courant, 3 december 1941
-
- 1944** Evacuatiebureau voor Arnhem en Renkum in een lokaal van de Boerenleenbank, Marktpllein 26a.
Mededeelingenblad van de Nieuwe Apeldoornsche courant, 28 september 1944
-
- 1950** Laatste gevonden advertenties van schoenhandel Bezuijen.
Nieuwe Apeldoornsche courant, 13 januari 1950
-

1952 Nieuw bankgebouw met statige ingang op de hoek Marktpllein-Marktstraat; nummer 24 wordt vermoedelijk bankadres.

Het grote verhaal van Apeldoorn (CODA)

1967 Modernistische uitbreiding aan de Marktstraat, ontwerp C.M.B. van den Beld.

Het grote verhaal van Apeldoorn (CODA)

1972 Raiffeisenbank en Boerenleenbank fuseren tot Rabobank.

Het grote verhaal van Apeldoorn (CODA); Trouw, 9 maart 1974

1974 Rabobank Apeldoorn, Marktpllein 24, is de grootste bank in de Rabo-organisatie.

NRC Handelsblad, 7 september 1974

1982 Prinses Margriet opent het nieuwe hoofdkantoor van de Rabobank in Apeldoorn.

Nieuwsblad van het Noorden, 7 december 1982

1986 Boekhandel Nawijn en Polak op Marktpllein 24; ook accountants Keuzenkamp & Co houden er kantoor.

Het vrije volk, 13 maart 1986; De Telegraaf, 8 maart 1986

2000 Signeersessie van Mart Smeets bij Nawijn & Polak, Marktpllein 24.

Algemeen Dagblad, 10 juni 2000

Marktpllein 24, 7311LR Apeldoorn

Dit huis in Apeldoorn werd gebouwd in 1872. Wat er in de registers over vastligt, past op deze bladzijde. Al het andere staat op de volgende.

1267 m²

WOONOPPERVLAK

volgens de BAG

1872

BOUWJAAR

van het pand, niet van de woning

16,18 m

BOVEN NAP

de hoogte van het maaiveld

122

ADRESSEN IN DE STRAAT

AA 9999

KADASTRAAL PERCEEL

21 m² grond onder het hele pand

1

ADRESSEN ONDER ÉÉN DAK

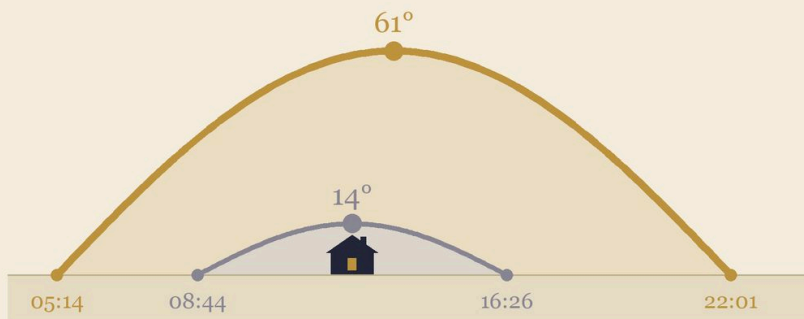
Basisregistratie Adressen en Gebouwen, Kadaster via PDOK en het Actueel Hoogtebestand Nederland.

Wat die cijfers betekenen

Woonoppervlak en perceel staan vlak onder elkaar, maar ze meten niet hetzelfde. De 1267 vierkante meter is de vloer binnen de muren van deze woning. De 21 vierkante meter van perceel AA 9999 is de grond eronder, en die grond hoort bij het pand als geheel.

Het bouwjaar is minder precies dan het lijkt: er hoort geen maand bij en geen dag, alleen 1872. In welk seizoen de eerste bewoners hun sleutel kregen, is dus nergens vastgelegd.

Over het licht valt wél alles uit te rekenen. Op 21 juni komt de zon hier rond kwart over vijf op en gaat rond tien uur 's avonds onder, en staat hij 's middags 61 graden boven de horizon. Op 21 december duurt de dag nog geen acht uur en komt de zon niet verder dan 14 graden: ruim negen uur licht verschil, op hetzelfde adres.

SCHEMA

De gouden boog is 21 juni: 16,8 uur licht, en de zon komt tot 61 graden boven de horizon. De grijze is 21 december: 7,7 uur licht, tot 14 graden.

Het minuutplan

De eerste kadastrale kaart van Nederland, getekend tussen 1811 en 1832 voor de grondbelasting. De uitsnede toont de omgeving van het perceel onder dit adres; de nummers zijn de perceelnummers van toen.

KADASTRALE KAART 1832

Het kadastrale minuutplan van Apeldoorn rond perceel Apeldoorn sectie K nr 223, opgemeten tussen 1811 en 1832.

Wie de grond bezat

In 1832 lag Marktpllein 24 op perceel Apeldoorn sectie K nr 223, in het register omschreven als tuin. Wie de grond toen bezat, staat nog niet in de digitale versie van het kadaster; het perceel zelf is wel getekend. Eigendom is geen bewoning: het register zegt wie belasting over de grond betaalde, niet wie er sliep.

Apeldoorn sectie K

nr 223

PERCEEL

kadastrale gemeente, sectie en
nummer uit het kadaster van 1832

tuin

GEBRUIK IN 1832

zoals het kadaster van 1832 het
noemt

Kadaster 1832, minuutplan Apeldoorn – via HisGIS (<https://hisgis.nl>), kadaster 1832

Het weer sinds 1901

Gemeten in De Bilt, 55,0 km hiervandaan, van 1901 tot 2025 – het huis is van 1872. Het weer aan de gevel wijkt daar iets van af; de uiterste dagen en seizoenen niet veel.

1962/1963

STRENGSTE WINTER

gemiddeld $-3,0^{\circ}\text{C}$ van december tot februari in De Bilt; 42 dagen bleef het de hele dag vriezen, op 18 januari 1963 tot $-18,2^{\circ}\text{C}$.

2018

HEETSTE ZOMER

gemiddeld $18,9^{\circ}\text{C}$ van juni tot augustus in De Bilt; 8 tropische dagen, de heetste op 26 juli 2018: $35,7^{\circ}\text{C}$.

augustus 1912

NATSTE MAAND

220 mm regen in De Bilt, op 17 dagen minstens een millimeter.

27 januari 1942

KOUDSTE NACHT

$-24,8^{\circ}\text{C}$ in De Bilt.

25 juli 2019

WARMSTE DAG

$37,5^{\circ}\text{C}$ in De Bilt.

13 oktober 2013

NATSTE DAG

64 mm in De Bilt.

KNMI, dagwaarden station De Bilt (260), van 1901 tot 2025. Niet-gehomogeniseerde reeks; vrij te gebruiken met bronvermelding.

Bronnen

Alles in dit boek komt uit bronnen die voor iedereen openstaan. Elk krantenbericht is terug te vinden via het webadres erachter; de registers en kaarten zijn opgehaald op het moment dat dit boek werd gemaakt.

De krantenberichten komen uit Delpher, de krantenbank van de Koninklijke Bibliotheek. Gezocht is op het adres „Marktplaats 24”, met en zonder plaatsnaam, en op de namen van de bedrijven die daar adverteerden: Kluitenberg, Bezuijen, Boerenleenbank, Raiffeisenbank, Rabobank en Nawijn. De Apeldoornsche Courant en de Nieuwe Apeldoornsche Courant zijn in Delpher beschikbaar tot 1950; voor de jaren daarna leunt het boek op landelijke kranten.

De volledige tekst van elk gelezen artikel is bewaard in de map bronmateriaal, met de OCR-fouten die de scans bevatten. Wat in het boek tussen aanhalingstekens staat, is uit die ruwe tekst overgenomen en alleen in spelling leesbaar gemaakt.

De geschiedenis van het plein en van de bankgebouwen van 1952 en 1967 komt uit Het grote verhaal van Apeldoorn, de historische website van CODA, en uit het Geheugen van Apeldoorn op Mijn Gelderland. De gegevens over het gebouw van nu komen uit de Basisregistratie Adressen en Gebouwen en het Kadaster, via de PDOK Locatieserver.

Over wie het gebouw nu gebruikt of bezit, zegt dit boek met opzet niets; het beschrijft het huis van nu als gebouw. Namen van particulieren uit familieberichten en registers zijn weggelaten. Genoemd worden alleen bedrijven boven hun eigen advertentie en mensen in een publieke rol.

KRANTEN

Nieuwe Apeldoornsche courant, 6 juni 1919 – „Tweede Blad”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000151837:mpeg21:a0038

Apeldoornsche courant, 23 augustus 1919 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA02:000186593:mpeg21:a0022

Apeldoornsche courant, 30 augustus 1919 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA02:000186617:mpeg21:a0033

Apeldoornsche courant, 15 december 1919 – „Plaatselijk Nieuws”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA02:000186769:mpeg21:a0006

Apeldoornsche courant, 7 januari 1922 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA02:000187957:mpeg21:a0048

Apeldoornsche courant, 3 maart 1923 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA02:000188264:mpeg21:a0051

Apeldoornsche courant, 5 januari 1924 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA02:000188577:mpeg21:a0022

Nieuwe Apeldoornsche courant, 25 maart 1925 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000153331:mpeg21:a0028

Nieuwe Apeldoornsche courant, 10 mei 1929 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000155258:mpeg21:a0023

Nieuwe Apeldoornsche courant, 21 januari 1930 – „De Apeldoornsche Boerenleenbank viert feest”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000155449:mpeg21:a0007

Algemeen Handelsblad, 31 januari 1930 – „Apeldoornsche Boerenleenbank”

resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010661005:mpeg21:a0358

Nieuwe Apeldoornsche courant, 7 februari 1930 – „Het nieuwe gebouw van de Boerenleenbank”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000155488:mpeg21:a0036

Nieuwe Apeldoornsche courant, 15 september 1933 – „Plaatselijk nieuws”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000156894:mpeg21:a0014

Nieuwe Apeldoornsche courant, 21 maart 1934 – „1909-1934 Apeld. Boerenleenbank”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000157263:mpeg21:a0036

Nieuwe Apeldoornsche courant, 29 augustus 1936 – „Uit den Gemeenteraad”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000157883:mpeg21:a0021

Nieuwe Apeldoornsche courant, 3 december 1941 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000159563:mpeg21:a0056

Nieuwe Apeldoornsche courant, 14 februari 1942 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000159686:mpeg21:a0081

Nieuwe Apeldoornsche courant, 28 oktober 1942 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000159914:mpeg21:a0048

Nieuwe Apeldoornsche courant, 10 juli 1943 – „Boekhandel T. Nawijn”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000160005:mpeg21:a0020

Nieuwe Apeldoornsche courant, 4 januari 1944 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000160221:mpeg21:a0011

Mededeelingenblad van de Nieuwe Apeldoornsche courant, 28 september 1944 – „Bekendmaking. Evacuatiemededeeling”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000160567:mpeg21:a0001

Nieuwe Apeldoornsche courant, 9 februari 1946 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000160306:mpeg21:a0026

Nieuwe Apeldoornsche courant, 12 juni 1946 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000160486:mpeg21:a0043

Nieuwe Apeldoornsche courant, 1 april 1949 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000161377:mpeg21:a0041

Nieuwe Apeldoornsche courant, 10 juni 1949 – „Apeldoornse Coöperatieve Boerenleenbank veertig jaar”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000161960:mpeg21:a0013

Nieuwe Apeldoornsche courant, 13 januari 1950 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCODA01:000161599:mpeg21:a0102

Zutphens dagblad, 11 november 1960 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=MMRAZ03:179329036:mpeg21:a00153

Algemeen Handelsblad, 15 maart 1969 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000035211:mpeg21:a0127

Trouw, 15 maart 1969 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCD00:010818050:mpeg21:a0194

De Volkskrant, 24 juli 1971 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCD00:010848812:mpeg21:a0022

De Volkskrant, 21 augustus 1971 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCD00:010848861:mpeg21:a0206

Trouw, 9 maart 1974 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCD00:010822780:mpeg21:a0054

NRC Handelsblad, 7 september 1974 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000031269:mpeg21:a0195

NRC Handelsblad, 25 oktober 1975 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000032002:mpeg21:a0214

NRC Handelsblad, 29 maart 1980 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026831:mpeg21:a0127

Trouw, 26 maart 1981 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCD00:010822572:mpeg21:a0053

Trouw, 13 april 1982 – „Niet te vergeten Miskotte”

resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCD00:010820740:mpeg21:a0075

Nieuwsblad van het Noorden, 7 december 1982 – „Margriet opent bank”

resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011010556:mpeg21:a0001

De Telegraaf, 8 maart 1986 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011207140:mpeg21:a0745

NRC Handelsblad, 11 maart 1986 – „Marga Minco signeert”

resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000028705:mpeg21:a0075

Het vrije volk, 13 maart 1986 – „Signeren”

resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010948741:mpeg21:a0178

Trouw, 1 mei 1986 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCD00:010827637:mpeg21:a0076

De Volkskrant, 14 april 1990 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCD00:010857645:mpeg21:a0114

Algemeen Dagblad, 5 maart 1998 – „Eerst lezen, dan op pad”

resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERS01:003165004:mpeg21:a00200

Algemeen Dagblad, 10 juni 2000 – „Advertentie”

resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERS01:003256008:mpeg21:a00222

REGISTERS EN KAARTEN

Kadaster Topotijdreis, historische kaartbladen (CC BY 4.0)

topotijdreis.nl

BAG en Kadastrale kaart, Kadaster via PDOK

pdok.nl

KNMI, dagwaarden van het dichtstbijzijnde station

knmi.nl

HisGIS, het kadaster van 1832

hisgis.nl

STUDIES, ARCHIEVEN EN WEBSITES

Het grote verhaal van Apeldoorn (CODA), „Apeldoornsche Coöperatieve Boerenleenbank opgericht”

hetgroteverhaalvanapeldoorn.nl/gebeurtenissen/apeldoornsche-cooperatieve-boerenleenbank-opgericht

Het grote verhaal van Apeldoorn (CODA), „Ontstaan van het Marktpllein”

hetgroteverhaalvanapeldoorn.nl/gebeurtenissen/ontstaan-van-het-marktpllein

Kadaster / PDOK, „BAG en Kadaster via PDOK Locatieserver (scripts/bag_kadaster.py; uitvoer in bronmateriaal/register_bag_kadaster.txt)”

api.pdok.nl/bzk/locatieserver/search/v3_1/free?q=Marktpllein%2024%2C%207311LR%20Apeldoorn

Mijn Gelderland / Geheugen van Apeldoorn, „Raadhuis”

mijngelderland.nl/inhoud/routes/geheugen-van-apeldoorn/raadhuis

Nationaal Archief / Anefo, via Wikimedia Commons, „Militaire muziekkorpsen paraderen op het Marktpllein te Apeldoorn, onder grote belangstelling”

commons.wikimedia.org/wiki/File:Militaire_muziekkorpsen_paraderen_op_het_Marktpllein_te_Apeldoorn,_onder_grote_be,_Bestan

COLOFON

Huisbiografie

GEMAAKT VOOR

Marktpllein 24, 7311LR Apeldoorn

OPLAGE

Eén exemplaar

FORMAAT

Hardcover, A5 (148 × 210 mm)

LETTERS

Fraunces, Newsreader en IBM Plex Mono

UITGEVER

Huisbiografie · huisbiografie.nl

Samengesteld op 23 september 2026. Gemaakt uit bronnen die voor iedereen openstaan: registers, kaarten, kranten en bekendmakingen. Elke vondst is eerst apart bewaard en daarna pas in het verhaal gezet; een getekend beeld staat altijd als illustratie aangegeven. De credits van kaarten en beelden staan bij het beeld en in het bronnenoverzicht.

Namen staan er alleen waar iemand ze zelf openbaar liet maken – een zaak die adverteert, een bekendmaking van de gemeente. Familieberichten, registers, kinderen en slachtoffers blijven eruit, en over wie er nu woont staat er niets.

OOK EEN HUISBIOGRAFIE?

Dit boek bestaat één keer.

Geef het cadeau: een boek over het huis van je ouders, een
vriend of de burens.

SCAN DE CODE, OF GA NAAR [HUISBIOGRAFIE.NL](https://huisbiografie.nl)

HUISBIOGRAFIE

Marktpllein 24

Het verhaal van één adres in Apeldoorn.

